

Levende laboratorium som arbeidsverktøy

Sammendrag

Levende laboratorium, eller Living Lab, er en arbeidsmetode som kan brukes for å løse et problem når løsningen ikke er åpenbar og krever involvering av flere interessenter. Det må gjøres en god vurdering av behovet for bruk av metoden før en setter i gang et arbeid. Her anbefales hva en spesielt bør vurdere.

Innledning

Begrepet levende laboratorium eller Living lab, som er det engelske begrepet, har dukket opp i mange sammenhenger de siste årene. Vi bruker her den norske betegnelsen og gir en kort oversikt over hva denne metoden går ut på og når den kan brukes.

Metoden skriver seg fra at studenter ved et amerikansk universitet ble tatt med i et arbeid for å løse problemer sammen med de som bodde i en bydel. Bruk av levende laboratorium skjøt fart da Finland hadde lederskapet i EU-kommisjonen fra 2006 og ble tatt i bruk for å stimulere til innovasjon. Arbeidsmetoden har klare fellestrekk med andre perspektiver og metoder som brukes i ulike sammenhenger, som aksjonsforskning, søkerkonferanser, «*bottom-up*», brukermedvirkning mv.

Metoden kan brukes i de fleste samfunnssektorer og til mer enn innovasjon. Vår erfaring er hovedsakelig fra jordbruket, og eksemplene er hentet fra denne sektoren.

Hva er et levende laboratorium?

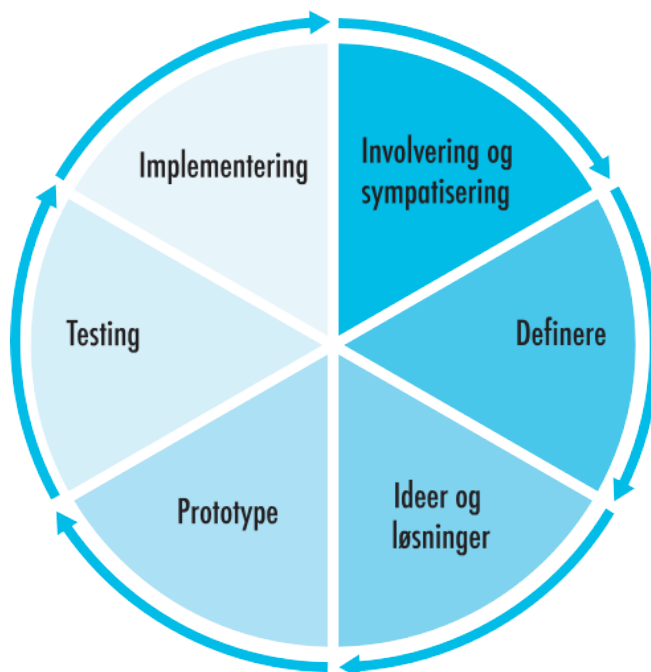
Levende laboratorium er *en metode for å organisere og gjennomføre en prosess for å løse et praktisk problem*. Metoden er særlig aktuell når det er komplekse utfordringer som krever at personer fra ulike bedrifter, organisasjoner, institusjoner og fag må jobbe sammen. Det er en metode for involvering av ulike aktører i et avgrenset prosjektbasert arbeid, men noen mener det også kan være en mer varig plattform for samarbeid. Et levende laboratorium starter med felles problemdefinerings og ender opp i nye løsninger som først testes for så å tas i bruk i praksis.

Det er et mangfold i hvordan levende laboratorium både forstås og gjennomføres, avhengig av hvem som er pådriver i arbeidet og problem som skal løses. Det er likevel noen fellestrekk:

- Det er aktiv medvirkning fra de som er involvert i problematikken (*brukere*)
- Det er bred deltakelse fra ulike typer interessenter og kompetansmiljø
- Arbeidet foregår med reelle problemstillinger i brukernes hverdag
- Det brukes varierte arbeidsmåter for å komme frem til gode løsninger
- Det foregår samproduksjon av kunnskap og løsninger mellom deltakerne

I praktisk gjennomføring samles en gruppe folk som har ulike interesser, perspektiver og kunnskap på et problemfelt eller et tema. Prosessen ledes av en fasilitator som tar i bruk ulike arbeidsmåter for at gruppen sammen skal løse de aktuelle problemene. Fasilitatoren sørger for framdrift gjennom flere faser. I en første fase må deltakerne forstå og sympatisere med hverandre, og bli enige om hva som er utfordringen. Derneft må problemet defineres. Videre går en over i utforskning av ideer og løsninger. Det utvikles en prototype som testes for så til slutt å realisere, det vil si implementere én eller flere løsninger.

Denne prosessen kan illustreres som i figuren nedenfor. Prosessen er imidlertid ikke lineær, slik at en må regne med stadige hopp fram og tilbake i prosessen. Hvis for eksempel første prototype feiler, må en kanskje gå tilbake for på nytt å definere hva som egentlig er problemet.

Figur 1: Prosess i et levende laboratorium.

Kilde: H. Leirs, based on Bootcamp, 2010 (Sutherland et al. 2018)

Metoden har et demokratisk perspektiv i den forstand at en søker å involvere de som er berørt eller vil bli berørt. Fasilitatoren kan med fordel ha med seg en partner som kan dele på oppgavene og særlig ha et ansvar for å sørge for refleksjon av prosessen underveis. Partneren kan være en monitor for arbeidet i laboratoriet. Eksempler på arbeidsmåter i fasilitatorens verktøykasse er: møteorganisering, sosialisering, kartlegging av utfordringer, interessekartlegging, konflikthåndtering, idedugnad, prioriteringsøvelser, beslutningsprosesser i grupper, evaluering mv.

Eksempler på bruk av levende laboratorium

I forskningsprosjektet AgriLink, som var knyttet til jordbruk og rådgiving, ble det gjennomført seks laboratorier i ulike land hvor alle hadde forskjellige utfordringer. Problemstillingene var knyttet til å forbedre maisproduksjon for å redusere nitratutslipp, å styrke lokal verdiskaping gjennom økt hveteproduksjon, å etablere samarbeid mellom bønder for å få til vekstskifte, koordinering og formidling av informasjon og råd om frukt- og grønnsaksdyrking til bønder, å få innovasjon tettere koplet til bønder og å styrke økonomistyring hos bønder.

Et annet eksempel der levende laboratorium skal brukes er innen arbeidet med å styrke jordhelse, Soil Deal i EU. Der skal levende laboratorium brukes som metodikk for å få iverksatt aktivitet og gode tiltak lokalt. Også i Norge vil arbeidet med forbedring av jordhelse bli fulgt opp av landbruksmyndighetene og Forskningsrådet.

Eksempel på levende laboratorium:

Vekstskifte

Å veksle mellom hvilke vekster en har på et jordstykke fra et år til et annet kalles vekstskifte. Dette er forventet å forbedre tilstanden i jorda, gi bedre plantehelse og avlinger, redusere behovet for sprøytemidler og gi bedre økonomi. For bønder som har spesialisert seg på enkeltproduksjoner kan det være vanskelig å få til et slikt skifte, men gjennom samarbeid mellom nabobønder er det mulig å få til. Her kan rådgiving bidra med hjelp for å få til samarbeid og bistå videre. Samarbeid kan by på utfordringer som må overvinnes. Men dette er også litt uvant rådgivingsarbeid for rådgivere. For å stimulere rådgiving rettet mot samarbeid mellom bønder om slikt vekstskifte ble det gjennomført et levende laboratorium med Norsk Landbruksrådgiving Trøndelag og Ruralis. Rådgivere samarbeidet om å informere om vekstskifte. De samarbeidet også med bønder som var interessert i temaet og som prøvde ut samarbeid om vekstskifte mellom sine gårdsbruk. Rådgivere, bønder og forskere diskuterte hva som var flaskehalsen for et slikt samarbeid, og rådgiverne forsøkte å legge opp rådgiving etter det.

Når kan etablering av et levende laboratorium anbefales?

Levende laboratorium er ikke alltid svaret på et problem, så når passer det å ta dette verktøyet i bruk? Arbeidsmåten kan ta tid og krever en viss tålmodighet fra deltakerne. Vi anbefaler å starte et arbeid etter denne metoden først når følgende forutsetninger er til stede:

- En erkjennelse av at noe er et problem, eller at det eksisterer en mulighet som kan utnyttes. Det må være enighet om at det er behov for endring.
- Det må være behov for å involvere ulike partnere og det må være rom for å eksperimentere. Hvis løsningen er åpenbar, er ikke levende laboratorium nødvendig.
- Noen sentrale deltakere må ta eierskap til prosessen og mulige løsninger, og ha kapasitet og engasjement til å arbeide fram en løsning.
- Det trengs tid til refleksjon underveis, noe som er en viktig del av metoden. Når folk med ulike posisjoner, fag og erfaringer skal samhandle om å løse problemer, kreves det tilrettelegging for at deltakerne skal reflektere og lære, og bidra konstruktivt til å finne gangbare løsninger.

Det er utviklet et eget verktøy (*kun på engelsk*) som kan være nyttig når en skal vurdere å etablere et levende laboratorium. Se mer her: https://old.agrilink2020.eu/wp-content/uploads/2022/02/Assessment-tool-Condition-for-a-Living-Lab-def_compressed-1.pdf

Videre lesing

- The European Network of Living Labs (ENoLL): nettkurs, maler, gode eksempler og forslag. <https://enoll.org/>
- Gjennom et EU-prosjektet AgriLink ble det utviklet et nettbasert introduksjonskurs om Living Lab ved Open University i England. Vurderer du å jobbe med denne metoden – se på dette kurset. Skal du i gang med Living Lab anbefales det å ta kurset sammen dem du skal arbeide med. Det er en god investering. <https://www.agrilink2020.eu/farm-advisors/e-learning-for-living-labs>

Kontaktpersoner

Gunn-Turid Kvam
Mobil: 412 11 814
Epost:
gunn.turid.kvam@ruralis.no

Egil Petter Stræte
Mobil: 416 38 118
Epost:
egil.petter.strate@ruralis.no

Hva er AgriLink

AgriLink-prosjektet (*Agricultural Knowledge: Linking farmers, advisors and researchers to boost innovation*) ble finansiert fra juni 2017 – november 2021 av EUs Horizon 2020 forsknings- og innovasjonsprogram.

Prosjektet hadde som mål å stimulere overgangen til et mer bærekraftig landbruk ved å forbedre forståelsen av og å øke kunnskapen om rollen landbruksrådgivere har i beslutningstaking hos bønder og rollen de har ved spredning av innovasjon i jordbruket i Europa, som har en stor variasjon i produksjoner og typer av gårdsbruk.

<https://www.agrilink2020.eu/no>

Dette dokumentet er en del av et oppfølgingsprosjekt som er finansiert av Norges forskningsråd.

Hva er Ruralis

Ruralis – Institutt for rural- og regionalforskning er en uavhengig forskningsstiftelse som arbeider med samfunnsfaglige spørsmål knyttet til lokal- og distriktsutvikling, klima, ressursforvaltning, næringsutvikling og bioøkonomi. <https://www.ruralis.no/>